

LR

Hållbar finansiering av fiskevården på Åland

Alternativ för att öka inkomsterna för att finansiera en helhetsmässig
fiskevård inklusive yngelutplantering

Arbetsgruppen för finansiering av fiskyngelproduktion

2016-10-11

Rättelse av referens

I kapitel 3 och kapitel 10.2.1. förekommer en felaktig referens beträffande antalet sportfiskande turister per år. Den rätta referensen för den presenterade siffran är landskapsregeringens näringsavdelning.

1. Uppdrag

I landskapets första tilläggsbudget för år 2016 framgår följande:

Landskapsregeringen anser inte att landskapet ska ha det huvudsakliga ansvaret för att finansiera produktion av fiskyngel för utplantering. Landskapsregeringen avser därför att samla vattenägarna och turistbranschen till ett rådslag om hur finansieringen av yngelproduktionen vid Gutterop kan ökas betydligt. Resultatet av rådslaget bör leda till en realistisk plan så att intäktsnivån vid Gutterop kan höjas till 500.000 euro per år från dagens ca 50.000 euro per år, t.ex. genom att försäljningsvärdet av yngel höjs. Finansieringsplanen bör vara framtagen före utgången av juni 2016. I annat fall avser landskapsregeringen att lägga ner fiskyngelproduktionen vid Gutterop.

Ur finans- och näringsutskottets betänkande rörande budgetförslaget framkom att utskottet har erfarit vikten av att produktionen av fiskyngel i landskapet blir kvar och att yngelutplanteringen fortgår så att det finns behov av att ändra finansieringsupplägget. Verksamheten har inte enbart betydelse för fiskproduktionen utan även för turistsektorn. Den nya finansieringsplanen bör snarast påbörjas och vara framtagen i samverkan med berörda intressegrupper inför budgeten för år 2017. Utskottet har även erfarit betydelsen av att upprätthålla och utveckla lekområden för fisk.

Mot bakgrund av detta bjöd landskapsregeringen i juni 2016 in intressenter till ett rådslag om den framtida finansieringen av fiskevården inklusive yngelproduktionen. Vid rådslaget deltog drygt 70 personer. Förutom tjänstemän och politiker var deltagarna mestadels vattenägarrepresentanter, men även sportfiskare, stuguthyrare, fiskare och representanter från intresseorganisationer.

Vid rådslaget deltog även verksamhetsledare Kaj Mattsson från Åbolands fiskarförbund samt Henrik C. Andersson, länsfiskekonsulent från Stockholm för att berätta om erfarenheter från dessa regioners fiskevårdsarbete. Slutsatsen från rådslaget var att deltagarna generellt ansåg att utplanteringsverksamheten av yngel fyller en viktig funktion och att det är absolut nödvändigt att verksamheten kan fortgå. Det diskuterades även om ett system med en fiskevårdsavgift som ett alternativ för att i framtiden finansiera fiskevården. Bland rådslagets medlemmar fanns både de som gav sitt stöd för ett sådant förslag och många som uttryckte tveksamhet till fiskevårdsavgiftens allmänna karaktär i förhållande till den splittrade ägarstrukturen av åländska vatten.

För att i samverkan med intressegrupper ta fram en finansieringsplan tillsattes en arbetsgrupp i augusti 2016. Arbetsgruppen har bestått av 14 medlemmar; politiker, tjänstemän och representanter för intresseorganisationer. Arbetsgruppen har under hösten sammanträtt fem gånger och överlämnar härmed sin slutrapport till landskapsregeringen.

Arbetsgruppens sammansättning:

Camilla Gunell, vice lantråd (ordförande)

Mika Nordberg, infrastrukturminister

John Holmberg, Liberalerna

Mikael Lindholm, Åländsk center

Brage Eklund, Ålands framtid

Jenny Eklund-Melander, landskapets fiskeribyrå

Stefan Lindqvist, landskapets fiskeribyrå

Maija Häggblom, landskapets miljöbyrå

Lotta Berner-Sjölund, Visit Åland

Fredrik Lundberg, Ålands fiskare r.f.

Maria Häggblom, Ålands Stuguthyraryörening r.f.

Uffe Rundberg, Ålands Producentförbund

Torsten Fredriksson, Ålands fiskevårdsförening r.f.

Maija Nordberg, Kumlinge fiskelag r.f.

Sakkunniga som kallats till möten:

Ingmar Eriksson, sportfiskeansvarig vid Visit Åland

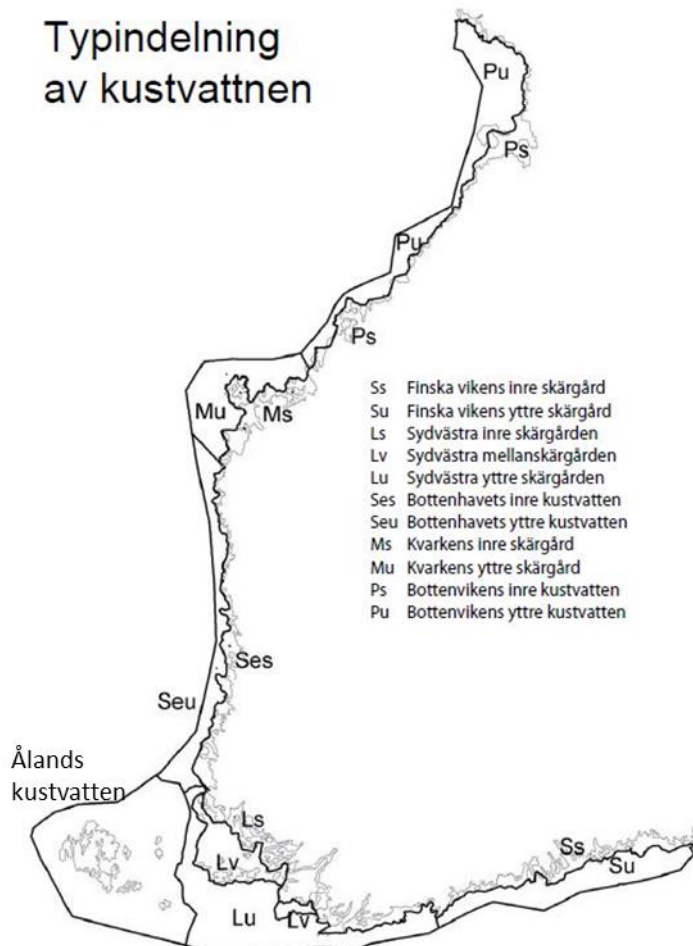
Tom Karlsson, fiskerikonsulent vid landskapsregeringen

Kaj Ådjers, fiskeribiolog vid landskapsregeringen

2. Bakgrund

En god vattenmiljö och välskötta fiskbestånd är en kollektiv nytta som ökar det åländska samhällets attraktionskraft och främjar de näringar som direkt eller indirekt är beroende av dessa ekosystemtjänster. Landskapet Åland har, i och med självstyrelsen, behörighet i frågor som rör fiske, styrning av fiskerinäringen samt natur- och miljövård. Detta betyder att landskapsregeringen behöver upprätthålla en kompetens för att klara av en hållbar förvaltningen inom dessa områden samt att upprätthålla ändamålsenlig lagstiftning.

Åland har en stor resurs i vatten, landskapets kustvattenyta utgör ca 7 580 km², därtill omfattar det marina havsvattnet ca 4 100 km² och landytan (inklusive insjöar) ca 1 550 km². Av Finlands totala kustvattenareal utgör de åländska kustvattnen 23 procent¹ (se figur 1). Dessa stora vattenarealer medför att det på Åland ankommer ett stort förvaltningsansvar men rätt hanterat ger detta en stor potential för utveckling.

Figur 1. Ålands kustvatten utgör 23 procent av Finlands kustvatten (enligt definition av kustvatten i EU:s ramvattendirektiv (2000/60/EG))

¹ <http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B80B5FC9E-5297-4C5A-AF40-6490815F1176%7D/108672>

3. Fisket i ekonomiska termer

Välskötta fiskbestånd gynnar de näringar som direkt eller indirekt drar nytta av denna ekosystemtjänst. I första hand främjar detta det yrkesmässiga kustfisket samt fisketurismen.

Det småskaliga kustfisket genererar ca en miljon euro/år i förstahandsvärde. Av detta står siken för en tredjedel och abborren är den andra viktigaste arten. Förädlingen av kustfiskets fångster genererar ca tre miljoner euro per år.

Antalet sportfiskare som besöker Åland per år är 20-27 000². Den uppskattade turismintäkten som dessa besökare genererar är 11 miljoner euro per år. Det bör observeras att dessa siffror endast baseras på de turister som har angett fiske som den huvudsakliga anledningen till sin resa. Som jämförelse kan nämnas att fisketurismen idag är större än golfturismen.

Det småskaliga kustfisket är av stor betydelse för utkomstmöjligheterna i skärgården. Av de totalt ca 250 personer som är registrerade som fiskare i landskapsregeringens yrkesfiskarregister är nästan 50 procent boende i skärgården. Fisket är en viktig del av det mångsyssleri som är kännetecknande för utkomsterna i skärgården.

Till detta tillkommer även de indirekta ekonomiska effekterna inom bl a transport- och restaurangverksamhet.

4. Fiskevård

Fiskevård bedrivs både från myndighetsnivå men även av vattenägare och i viss mån av andra intressenter.

Landskapsregeringens fiskevårdsarbete grundar sig på fakta om de lokala fiskbestånden. I syfte att erhålla detta kunskapsunderlag om beståndens tillstånd och nyttjande genomför landskapsregeringen årligen provfisken i tre olika områden på Åland. Utifrån dessa provfisken uppgör fiskeribyrån prognoser för de olika bestånden som sedan ligger till grund för den fortsatta förvaltningen. I enlighet med landskapslagen om fiske har landskapsregeringen möjlighet att vid behov fatta beslut om regleringsåtgärder så som fredning av viss art under en viss tid, höjda minimimått eller redskapsbegränsningar. Ett exempel på dylika åtgärder är t.ex. regleringen av gösfisket med bl.a. fredning under gösens lektid i juni. Ett annat exempel är höjningen av gäddans minimimått från 42 cm till 55 cm. Beträffande gäddan har det även tillsammans med olika intressenter genomförts två märkningsförsök i syfte att utreda överlevnaden vid catch-and-releasefiske, vilket resulterat i att man kan ställa sig positiv till fiskemetoden förutsatt att det utförs ansvarsfullt.

I samarbete med Åbo akademis biologiska station, Husö, pågår ett kontinuerligt arbete med kartering av lek- och uppväxtområden. Detta arbete underlättar fiskeribyråns arbete i fråga

² ÅSUB, Turismens samhällsekonomiska betydelse 2013

om bl.a. utlåtande i olika ärenden som berör muddringar och byggande i vatten. För ändamålet finns även ett kartmaterial som kan användas av alla som har behov.

Övervakning och kontroll är en viktig del i ett ändamålsenligt fiskevårdsarbete. Det yrkesmässiga fisket, inklusive fiskhandeln, är i dagsläget föremål för omfattande kontroller i enlighet med EU-regelverk. Olagligt fiske, dvs det fiske som bryter mot vad som stadgas i landskapslagen och landskapsförordningen om fiske, kontrolleras av fiskeribyrån delvis i samarbete med gränsbevakningen. Dessutom granskar fiskeribyrån fiskelags och -samfälligheters stadgar i försäkran om att de är förenliga med bestämmelser i fiskelagen.

Kontrollen och övervakningen av olovligt fiske, det som gemene man kallar tjuvfiske dvs när någon fiskar på ett vatten man inte har tillträde till, faller på vattenägare eller av denne utsedd fiskekontrollant.

I enlighet med landskapslagen om fiske ankommer det på vattenägaren eller fiskerättsinnehavaren att sköta vården av sina fiskevatten. Vattenägare kan fatta beslut om fredning, fångstbegränsning eller andra lokala regleringsåtgärder i fiskevårdshänseende. Därav är det viktigt med en aktiv dialog med fiskelag och -samfälligheter bl a för att ge information om fisket, prognoser för bestånden och uppmuntra till fredning av viktiga områden. I mån av möjlighet ges även rådgivning till fiskelag och -samfälligheter. Fiskeribyrån uppmanar årligen fiskelagen att på eget initiativ freda delar av sina vatten eller visst fiskslag för att förbättra reproduktionen. Av sammanlagt ca 100 fiskelag har landskapsregeringen kännedom om att ca 25 procent har infört egna fredningsområden i syfte att skydda gädda och abborre.

Även om det inte stadgas i lag att fiskevård skall omfatta utplanteringar är det ändå denna åtgärd som är den vanligaste förekommande formen av beståndsvård som utförs av fiskelagen och samfälligheterna. Inom landskapet finns en välutvecklad utplanteringsverksamhet med syfte att bidra till att skapa goda förutsättningar för det småskaliga kust- och skärgårdsfisket samt för sportfisket och fisketurismen.

Landskapsregeringen har sedan 1979 med offentliga medel upprätthållit fiskodlingsanläggningen i Guttorp, Sund för produktion av fiskyngel för utplantering. Utplanteringsverksamheten syftar även till att upprätthålla en öringsstam runt Åland samt främja reproduktionen av gädda och sik. Genom utplanteringarna av gädda och sik kan nya lekbestånd av dessa arter etableras.

Utöver utplanteringar finns det även ett visst intresse för restaurering av områden som är viktiga för fisklek. För denna typ av åtgärder finns det stödmöjligheter genom landskapets operativa program som medfinansieras genom Europeiska havs- och fiskerifonden. Även om vattenägare har intresse för denna typ av åtgärder är antalet projekt som genomförs förhållandevis lågt.

5. Utplanteringshistorik och verksamheten vid Ålands fiskodling, Gutterorp

Fiskevård i form av stödutplanteringar har förekommit på Åland under så gott som hela självstyrelseperioden. Under tiden före krigsåren 1939 – 1944 skedde det genom kläckning av gädda i s.k. kläckningssumpar. Genom studieresor till Sverige framkom det dock att kläckning i glas fungerade betydligt bättre och var en effektivare metod. År 1946 byggdes den första kläckningsanläggningen i Kvarnbo och där producerades mellan två och tre miljoner nykläckta gäddyngel. År 1960 byggdes det en ny odling i Toböle och där fortsatte produktionen av nykläckt gädda, upp till 2,7 miljoner/år, samtidigt som man påbörjade verksamheten med lax, havsöring och sik. Dagens odlingsanläggning i Gutterorp byggdes med extraordinära medel och stod klar 1979. Anläggningen byggdes ursprungligen för produktion av 100 000 laxsmolt i syfte att kompensera det åländska laxfisket. I takt med det ökade intresset för havsöring ökades odlingsmängderna av denna art samtidigt som man övergick till utplanteringar via s.k. präglingsskassar i samarbete med lokala fiskelag. Under 1980-talet frångick man i landskapet arbetet med att kläcka gädda i egen regi. Istället valde man att importera försträckta yngel från Finland. Motivet till detta var att dessa yngel redan växt till sig till ca 5 cm: s längd i stora naturnäringsdammar och skulle således ha bättre möjligheter att överleva. Det här beslutet visade sig dock, av många orsaker, vara fel och i början av 1990-talet återupptog landskapet kläckningen av gädda i egen regi. Samtidigt arbetades det för att fiskelagen skulle bygga upp mindre kläckningsanläggningar som de själva kunde ansvara för. Resultatet av detta arbete är de kläckningsanläggningar som drivs av Jan-Erik Sommarström i Järsö och Gunter Petterssons i Kumlinge. Dessa två samarbetar idag med Ålands fiskodling, Gutterorp.

I och med utfasningen av laxfisket har man under 2000-talet minskat utplanteringarna av lax vilket lett till att öringen genom dess intresse för bl.a. fisketurismen fått ett större utrymme. I syfte att främja nya odlingsarter inom matfiskodlingen har det även, i enlighet med skrivningar i landskapets budget, producerat öringsyngel till den kommersiella fiskodlingen. För att kompensera de försämrade lekmöjligheterna för vår lokala sik och de försämrade fångsterna har siken tagits med i utplanteringsprogrammet och under de senaste 15 åren har det byggts upp odlingsrutiner som möjliggör produktion av yngelmängder som kan ge resultat. Med tanke på eventuella framtida behov har det även med EU-finansiering genomförts projekt i syfte att producera yngel av lake och gös.

Produktionen av lax avslutades i sin helhet år 2010 och för närvarande (2015) produceras 200.000 havsöringar, 290.000 nykläckta sikyngel, 150.000 1-somriga sikar samt 2,1 miljoner nykläckta gäddyngel varav en del kom från de privata kläckerier som nämndes ovan. För yngelproduktionen används uteslutande rom från åländsk vildfisk. Utplanteringen sköts huvudsakligen av fiskevattenägarna, i regel av lokala fiskelag, i samråd med personalen

vid Gutterorp, men en del utplanteringar görs även av landskapsregeringen som allmännyttig fiskevård.

I tabell 1 nedan beskrivs det ekonomiska utfallet av verksamheten i Gutterorp under åren 2007 - 2014. I redovisningen ingår alla kostnader för verksamheten inklusive fastighetsunderhåll och löner #.

Tabell 1: Det ekonomiska utfallet för verksamheten i Gutterorp för åren 2007-2014

	Utgifter	Intäkter	Nettokostnader	Budget	Överskott
2007	553 004	83 332	469 672	501 188	31 516
2008	510 872	52 410	458 462	469 514	11 052
2009	511 124	64 119	447 005	476 052	29 047
2010	478 957	60 855	418 102	464 046	45 944
2011	480 366	71 043	409 323	445 943	36 620
2012	526 783	75 072	451 711	466 619	14 908
2013	524 931	108 592	416 339	444 909	28 570
2014	517 942	120 155	397 787	458 569	60 782
Medelv.	512 997	79 447	433 550	465 855	32 305

#) Fr o m 2015 överfördes förvaltningen av landskapets fastigheter till landskapets fastighetsverk, i o m det tillkom en internhyra.

6. Effekter av utplanteringar

Beträffande havsöringen, så upprätthålls det åländska öringsbeståndet av utplanteringarna från Gutterorp. Havsöringen är en för Östersjön naturlig art men p g a avsaknaden av större rinnande vattendrag på Åland är havsöringens möjligheter till naturlig reproduktion mycket begränsade. Det är således ett faktum att om utplanteringarna upphör kommer det åländska turistfisket efter öring att upphöra inom några år. Detta får negativa effekter inom turismbranschen, där turistfisket efter öring är en viktig säsongförlängare. Även de yrkesfiskare som bedriver ett fiske på öring kommer att förlora denna fiskemöjlighet. Intresset för utplantering av havsöring är växande och bl a medverkar Visit Åland i ett planerat stort projekt (totalt 4,5 miljoner euro) inriktat på öring (finansiering söks via Baltic Sea Region Programme).

För gäddan är effekterna av utplanteringarna inte lika tydliga och därför betydligt mer svårbedömda. Allmänt kan konstateras att man i princip under alla tider på Åland har arbetat med olika åtgärder för att stärka gäddbeståndet. Under de senaste dryga 20 åren har det skett genom en kontinuerlig utplantering av lokalt producerade nykläckta gäddyngel. Även om effekterna av åtgärderna är svårbedömda kan det konstateras att gäddbeståndet

på Åland har varit förvånansvärt bra i jämförelse med exempelvis Sveriges ostkust där man under en längre period har haft uppehåll i utplanteringarna. På Åland är intresset stort för utplantering av gädda.

Siken är en relativt ny odlingsart för Gutterorp. Orsaken till att man har börjat odla sik för utplantering är sikens ekonomiska värde för det kustnära fisket. När det tidigare traditionella havsfisket av olika orsaker har begränsats eller annars upphört så har det kustnära fisket fått en allt större betydelse för vårt yrkesfiske. Intresset för utplantering av sik är idag stort och växande, varför produktionen stegvis har ökats vid Gutterorp. De märkningsförsök som har gjorts med utplanterad sik visar på goda återfångster så allt tyder på att utplantering av sik fungerar bra. Siken är givetvis inte bara intressant för yrkesfisket utan har av tradition varit en eftertraktad fisk för husbehovsfisket. Numera har även sport- och turistfisket efter sik börjat utvecklas vilket innebär att sikens betydelse för fisketurismen sannolikt kommer att öka i framtiden. Utplanteringarna är viktiga eftersom de områden som tidigare har ansetts vara bra områden för siklek numera är hårt ansatta av säl.

Om verksamheten vid Gutterorp avvecklas kommer den relativt storskaliga utplanteringsverksamhet som bedrivs idag att krympa rejält eller helt upphöra.

7. Konsekvenser av en avveckling av verksamheten vid Gutterorp

Beaktande ovanstående kan konstateras följande konsekvenser av en avveckling av verksamheten vid Gutterorp:

- Ryggraden för fiskevården i landskapet försvinner
- Spetskompetens går förlorad
- Kustfisket och turistfisket missgynnas av färre ben att stå på -> verksamheterna hotas
- Öringsfisket och mångfalden försvinner
- Förekomsten av gädda skulle variera mer från år till år
- Förekomsten av sik skulle minska liksom intresset för och det ekonomiska utfallet från det småskaliga kustfisket
- Potentialen att utveckla Åland som fiskedestination försvinner

8. Vilket mervärde fås av välskötta fiskevatten?

Givetvis ska det långsiktiga målet vara att bestånden ska kunna förvaltas på ett sådant sätt att utplanteringar inte behövs. Idagsläget bedöms dock utplanteringarna fylla en viktig funktion. Förutsättningarna för fiskens naturliga reproduktion har försämrats pga eutrofiering, förekomst av säl och skarv samt ingrepp i strandzonen (utfyllningar och muddringar av stränder, olika former av bebyggelse i vatten). Detta har medfört att

utplanteringar och andra beståndsvårdande insatser har blivit allt viktigare. Utplanteringarna kan även bidra till att förbättra förutsättningarna för den naturliga produktionen i områden där denna av olika orsaker inte lyckas, vilket kan medföra att nya lokala lekbestånd kan skapas.

Välskötta fiskbestånd är en förutsättning för de näringar som direkt eller indirekt nyttjar fisken som resurs. Det är även en kollektiv nytta som påverkar samhällets attraktionskraft för ålänningarna och besökare. Ålänningar har lång tradition av aktivt husbehovsfiske och för många ålänningar utgör möjligheterna till fiske ett ovärderligt tillskott i vardagen.

För det yrkesmässiga småskaliga kustfisket medför välmående bestånd en möjlighet till förbättring av den lokala marknaden och exportmarknaden. En målsättning i den livsmedelsstrategi som näringen för närvarande utarbetar är att förbättra lönsamheten med 20 procent. En annan aktuell fråga är möjligheterna till försäljning av fisk via Stockholms fiskauktion, i vilket sammanhang sik är en viktig art.

För fisketurismen är bra fiskbestånd en förutsättning för Ålands goda rykte som fiskedestination. Både för yrkes- och turisfisket är det viktigt att verksamheterna kan riktas mot fler arter för att inte bli för sårbara.

Beträffande landskapsförvaltningen så skapar verksamheter som Gutterop, där ett mer tillämpat arbete bedrivs, ett mervärde i det åländska samhället. Detta är också något som besökare från närregioner i stor utsträckning intresserar sig för när de besöker Åland.

9. Processen i arbetsgruppen

Arbetsgruppen har genomfört sitt uppdrag med utgångspunkt i att yngelproduktionen fyller en viktig funktion i det åländska samhället och att det är nödvändigt att hitta ett långsiktigt hållbart finansieringsalternativ för att fiskevården ska kunna utvecklas istället för avvecklas.

Arbetsgruppen har sammanträtt fem gånger under hösten och har även vid ett tillfälle besökt fiskodlingen i Gutterop.

I ett tidigt skede av arbetet konstaterades det att ett ändamålsenligt fiskevårdsarbete måste göras utgående från ett brett perspektiv och att verksamheten vid Gutterop inte ska betraktas separat utan som en del av den helhet som utgör fiskevården.

Arbetsgruppen har diskuterat olika alternativ för att öka inkomsterna för att dels fortsättningsvis trygga verksamhetsförutsättningarna för Gutterop, men även för att på ett mer ändamålsenligt sätt kunna finansiera och arbeta med de övriga aspekterna av fiskevård, vilket en längre tid har efterfrågats av intressenter och där det idagsläget finns vissa brister.

10. Alternativa finansieringsmöjligheter

Nedan görs en genomgång av samtliga alternativ till att öka inkomsterna för finansiering av fiskevården som har diskuterats i arbetsgruppen.

10.1. Öka försäljningsintäkterna

10.1.1. Höjda priser

De fiskelag som årligen köper yngel för utplantering avsätter en varierande andel av fiskelagets inkomster för detta ändamål. Generellt är dock fiskelagens betalningsförmåga begränsad och de finns de fiskelag som köper yngel till ett högre belopp än vad de har inkomster från fiskekortsförsäljningen. I sammanhanget är det även viktigt att komma ihåg att all utplantering av yngel är en allmännyttig samhällsåtgärd eftersom fiskynglen inte stannar inom det egna vattenområdet. Det är därför inte möjligt att sälja ynglen med vinstsyfte eller ens till självkostnadspris. Det har bedömts rimligt att priserna på yngel skulle kunna höjas med maximalt 20 procent till år 2020, med bibehållna beställningar.

Detta innebär att inkomsterna från yngelförsäljningen skulle kunna höjas från nuvarande 65 000 euro (exkl. moms) till ca 80 000 euro.

Det är således inte möjligt att nå den efterfrågade inkomsten (500 000 euro) genom en höjning av prisen på yngel som säljs till fiskelag för utplanteringsändamål.

10.1.2. Försäljning av yngel till landskapets fastighetsverk

Sedan förvaltningen av landskapets fastigheter överfördes till landskapets fastighetsverk är det fastighetsverket som ansvarar för förvaltningen av landskapets vatten. Det är därför rimligt att fastighetsverket till följd av detta förvaltningsansvar skulle ansvara för de utplanteringar i allmännyttigt ändamål som landskapsregeringen sedan länge har utfört. I praktiken innebär detta att fastighetsverket borde köpa yngel för utplantering till ett belopp av 30-40 000 euro.

10.1.3. Ökad efterfrågan

Fiskelagens intresse för utplantering av gäddyngel har alltid varit stort men det finns även ett ökat intresse både för utplantering av sik och öring. Anläggningen i Guttorp drivs till full kapacitet men med en viss omplanering i produktionen kunde även en viss utökad efterfrågan tillgodoses. Den inkomstökning som detta alternativ på sikt skulle kunna generera är svåruppskattat och eftersom det råder en oklarhet beträffande i vilken takt efterfrågan kan ökas tas inte detta alternativ med i de kommande beräkningarna. Det måste även beaktas att man vid odling av fisk arbetar med ett ytterst känsligt material som lätt påverkas av yttre faktorer och att man därför inte kan garantera en årlig produktion som intäktskraven förutsätter.

10.1.4. Försäljning av sättfisk till den kommersiella kassodlingen

Landskapsregeringen har under några år sålt ca 20 000 stycken ett-åriga öringsyngel per år att användas som sättfisk i den kommersiella fiskodlingen. Motivet till detta har varit

behovet av en ytterligare odlingsart inom den kommersiella odlingen. Erfarenheterna av öringsodling är positiva och det finns en efterfrågan på att fortsättningsvis köpa sättfisk. Därför har en mindre del av ett årligt överskott av öring bjudits ut till fiskodlingsföretagen. Då målsättningen är att öka inkomsterna bedöms det finnas en möjlighet att maximera detta överskott så att dubbelt fler öringsyngel kan säljas till de kommersiella aktörer som lämnar anbud.

Inkomsten är förstås beroende av vilka anbud som inlämnas men uppskattningsvis kan denna försäljning generera 35-40 000 euro.

10.1.5. Försäljning av yngel utanför Åland

Det har under arbetets gång framgått att det finns intresse både från Åboland och Stockholmstrakten för att köpa yngel från Gutterorp. Denna möjlighet existerar inte i nuläget eftersom fisksjukdomen VHS (Viral Hemorrhagisk Septikemi) har förekommit på Åland. EU-kommissionen har godkänt ett utrotningsprogram för sjukdomen på Åland och landskapsregeringen arbetar för närvarande tillsammans med ÅMHM och fiskodlingsföretagen för att verkställa utrotningen. Varje odlingsenhet som har positiv status beträffande VHS (de odlingar där VHS någon gång har påträffats) måste saneras enligt uppställda bestämmelser och hållas tom under en viss tid. Efter att saneringen är genomförd återstår en uppföljningsfas som varar fyra år.

För att snabbare möjliggöra en försäljning av yngel från Gutterorp till Sverige och Finland har landskapsregeringen inlett ett arbete med att försöka få Gutterorp klassificerat som en VHS-fri zon. Oklarheter råder kring denna möjlighet och de är inte sannolikt att detta kan göras i skyndsam ordning.

I sammanhanget bör det även beaktas att stora mängder yngel inte skulle kunna säljas bort från Åland utan att det inverkar negativt på den mängd yngel som återstår för utplantering i åländska vatten.

10.2. Införa ett avgiftssystem för fiskevård

Sett till våra närregioner så finns system med statlig fiskevårdsavgift i någon form i Finland, Danmark, Norge och Estland. I Sverige finns inget avgiftssystem men frågan att införa ett system har varit aktuell och flertalet utredningar har gjorts. Sverige finansierar för närvarande sin fiskevård via skatt.

Arbetsgruppen har konstaterat att det beträffande ett avgiftssystem för fiskevården på Åland finns två möjligheter; ett lagstadgat avgiftssystem eller ett system med frivillig avgift.

Ärendet och processen i arbetsgruppen presenterades för landskapsregeringen vid en överläggning den 4.11.2016. Efter överläggningen bad landskapsregeringen arbetsgruppen värdera ett avgiftsalternativ där endast turister skulle betala fiskevårdsavgift. Därav finns vissa konstateranden kring en sådan modell nedan (avsnitt 10.2.3).

10.2.1. En lagstadgad fiskevårdsavgift

Syftet med en lagstadgad fiskevårdsavgift skulle vara att garantera en mångsidig fiskevård där de intressenter som nyttjar fiskresursen i högre grad är med och bekostar fiskevården.

En lagstadgad fiskevårdsavgift skulle kunna införas genom att det i landskapslagen om fiske införs bestämmelser om avgiften. Detta kan göras på liknande sätt som det i jaktlagen redan finns bestämmelser om jaktvårdsavgift och som det i riket sedan länge finns bestämmelser för detta i rikslagen om fiske. I lagen skulle det föreskrivas om vem som ska erlägga avgift, bestämmelser om avgiftens storlek samt hur och av vem avgiften ska uppbäras. Dessutom måste det framgå vad inkomsterna ska användas till.

Utgångspunkten skulle vara att alla de som är över 18 år och bedriver fiske skulle vara ålagda att erlägga vårdavgiften. Avgiften ska inte vara kopplad till vattenägande utan till nyttjandet av resursen.

Avgiftens nivå

Bestämmelser om avgiftens storlek bör kunna justeras genom beslut av landskapsregeringen.

Nivån på en eventuell avgift har diskuterats i arbetsgruppen och gruppen har kommit fram till att fyra olika avgifter kunde vara lämpligt, exempelvis enligt tabell 2 nedan.

Turistentreprenörer har ansett att en avgift för ett dygn och en för tre dygn behövs för att turister inte ska drabbas för hårt ekonomiskt av fiskevårdsavgiften.

Tabell 2: Förslag till avgift för fiskevården

Dygnsavgift	5 euro
3-dygnsavgift	10 euro
Veckoavgift	15 euro
Årsavgift	30 euro

I den åländska jaktlagen finns bestämmelser om att landskapsregeringen kan besluta att ta ut en högre avgift för de som inte är bosatta på Åland. Det finns möjlighet att göra på motsvarande sätt med en fiskevårdsavgift om så skulle önskas.

Om man önskar att turisterna i större utsträckning skulle bekosta fiskevården kunde ett annat alternativ vara att besluta att endast en årsavgift på t ex 20 euro skulle tillämpas och tas ut av alla som fiskar. Detta skulle belasta turister i högre utsträckning än ålänningar eftersom de tillbringar en kortare tid på Åland.

Uppbärandet av avgiften

Landskapsregeringen bör ansvara för uppbärandet av avgiften, med möjlighet att anlita en extern part för detta för att minska administrationen.

Visit Åland har presenterat en lösning för hur avgiften skulle kunna uppbäras, deras försäljningssystem CityBreak (systemleverantör Celeste Ab) skulle vara lämpligt för detta. Genom en enkel teknisk lösning kan en så kallad micro-butik skapas t ex på fiskeribyråns hemsida. Den som ska lösa fiskevårdsavgift kan då göra det i första hand via fiskeribyråns hemsida eller på visitaland.com. Detta skulle minimera de administrativa kostnaderna för uppbörden av avgiften. För en sådan lösning skulle landskapsregeringen betala 10-12 procent i provision till systemleverantören.

Avgiftsmedlens användning

Avgiftsmedlen föreslås användas för:

- myndighetens kostnader för fiskevård (utplantering och åtgärder för att gynna reproduktion)
- understöd till fiskelag och andra intressenter för fiskevårdande åtgärder
- kostnader i anslutning till den administration som krävs för att uppbära avgiften
- kontroll och övervakning

Kontroll och övervakning av denna lagstadgade avgift skulle skötas av landskapets fiskeribyrå. Landskapsregeringen kan för kontrollen, efter överenskommelse, begära handräckning av gränsbevakningen i enlighet med överenskommelseförordningen om gränsbevakningsväsendets uppgifter inom landskapet. Eftersom kontroll av ett system med fiskevårdsavgift skulle innebära en ny arbetsuppgift för gränsbevakningen kan en del av inkomsterna från avgiftssystemet avsättas för ersättning till gränsbevakningen. Uppskattningsvis kunde det röra sig om ca 10 000 euro. Fiskelag och andra försäljare av fiskekort skulle ombedjas kontrollera att köpare av fiskekort har löst fiskevårdsavgift. Påföljdsbestämmelser för de som inte har betalat avgiften är nödvändiga.

Vem nyttjar resursen?

Enligt Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets (numera naturresursinstitutet) utredning om fritidsfiske från år 2012 är antalet ålänningar som bedriver fritidsfiske 11 000, med en felmarginal på 2000 personer.

ÅSUB har i utredningen *Turismens samhällsekonomiska betydelse 2013* uppskattat antalet sportfiskare till 20 -27 000 per år. Detta antal innefattar endast de turister som har angett fiske som den huvudsakliga anledningen till resan.

Eftersom ett system med fiskevårdsavgift kräver ny lagstiftning skulle systemet kunna träda ikraft tidigast 2018. I tabell 3 visas antaganden om hur antalet ålänningar och turister som skulle lösa fiskekort under perioden 2018-2020 skulle utvecklas i takt med att fler får kännedom om systemet. Kalkylerna utgår från 9 000 fiskande ålänningar och 20 000 fiskande turister, för att minimera risken för att antagandena skulle vara för höga.

Tabell 3: Utveckling av antalet turister och ålänningar som löser fiskekort under åren 2018-2020

2018	2019	2020
1/3 av de fiskande ålänningarna löser årskort	50 % av de fiskande ålänningarna löser årskort	2/3 av de fiskande ålänningarna löser årskort
75 % av turisterna löser avgift	90 % av turisterna löser avgift	100 % av turisterna löser avgift

Utgående från statistiken ovan, antaganden om hur många ålänningar och turister som skulle lösa fiskevårdsavgift samt den föreslagna nivån på avgift (avgift: 15 € respektive 30 €) skulle inkomstutvecklingen från ett avgiftssystem under åren 2018-2020 bli enligt tabell 4. Nettoinkomsten är inkomsten efter att administrativa kostnader på 12 procent samt kostnader för kontroll och övervakning (uppskattningsvis 10 000 euro) har bortdragits.

Tabell 4: Inkomstutveckling från fiskevårdsavgift för 2018-2020

	2018	2019	2020
Ålänningar	90 000 euro	135 000 euro	180 000 euro
Turister	225 000 euro	270 000 euro	300 000 euro
Totalt	315 000 euro	405 000 euro	480 000 euro
Kostnader för administration & övervakning	47 800 euro	58 600 euro	67 600 euro
Netto	267 200 euro	346 400 euro	412 400 euro

Vad ger avgiftssystemet den enskilde och vattenägarna?

Den enskilde som har betalat avgift föreslås få följande förmåner:

- Rätt att nyttja den gemensamma fiskresursen
- Rätt till fiske med handredskap på landskapets vatten

Vattenägare gynnas av systemet genom:

- Ökad myndighetsnärvaro på vattnen
- Möjlighet till inköp av yngel till subventionerat pris
- Planlagda allmännyttiga utplanteringar
- Rådgivning, information och uppsökandeverksamhet

- Understöd för biotopvårdande insatser

10.2.2. Frivillig fiskevårdsavgift

Arbetsgruppen har diskuterat huruvida en frivillig fiskevårdsavgift skulle kunna uppbäras exempelvis av fiskelagen i samband med fiskekortförsäljningen eller av reseförsäljare i samband med att turister bokar sin resa.

En fiskevårdsavgift som skulle lösas av fiskelagen i samband med fiskekortsförsäljningen har konstaterats bli mycket svår att administrera. Fiskelagen skulle vara tvungna att skilja på avgifterna från fiskekortsförsäljningen och fiskevårdsavgiften. I de fall kunden köper fiskekort från fler än ett fiskekortsområde kan denne då bli tvungen att lösa fiskevårdsavgift flera gånger. Om fiskelagen ansvarade för uppbörden av avgiften medför det att de som inte behöver köpa fiskekort för att fiska inte heller skulle behöva betala någon avgift.

Möjligheten att uppskatta vilka inkomster som skulle genereras bedöms som osäkra. Fiskelag, samfälligheter och reseförsäljare utgör juridiska personer som väljer att avsätta sina inkomster för de ändamål de själva bestämmer. Eftersom systemet skulle grundas på frivillighet finns heller inga garantier för att dessa kanaliseras från fiskevårdsavgift oavkortat till landskapsregeringen. Frivilligheten medför också att uppföljning och granskning blir svårt och att det heller inte bli fråga om någon kontrollfunktion i systemet.

10.2.3. Fiskevårdsavgift som undantar bofasta ålänningar

Ett system med fiskevårdsavgift som endast erläggs av turister kan år 2020 ge en nettoinkomst på 254 000 euro (20 000 turister betalar ett veckokort på 15 euro/vecka).

I Norge infördes ett liknande system men slopades senare på grund av negativa effekter för turismen konstaterades. På Åland var personer som inte var bosatta i landskapet länge skyldiga att betala en högre jaktvårdsavgift. Detta ändrades på grund av att det drabbade bortaålänningar på ett icke önskvärt sätt.

Det bör utredas huruvida ett sådant system är möjligt att utforma på ett ändamålsenligt sätt samt vilka konsekvenser det skulle förorsaka. Gränsdragningen mellan vem som ska vara skyldig att betala, dvs vem som är turist, och vem som är ålänning/bofast är problematisk. Många stugägare och studeranden är mantalsskrivna på annan ort.

Logiken i ett sådant system är inte att alla som nyttjar fisken som resurs bekostar vården, utan att endast turister/icke bofasta gör det. Ur ett turistiskt perspektiv kommer ett sådant system att upplevas som orättvist och troligen bidra till en mer negativ Ålandsbild.

Det kan konstateras att ett avgiftssystem, lagstadgat eller frivilligt, som undantar bofasta ålänningar kan vara möjligt men att det kräver en tydlig skiljedragning och ytterligare utredningar om konsekvenser samt utformning.

10.3. Övrigt

10.3.1. Inköp av yngel till Åland

Detta är något som har diskuterats vid olika tillfällen. Om verksamheten vid Guttorp avvecklades, skulle det då finnas yngel att köpa från annat håll?

Yngel kunde i viss mån köpas från riket. I tabell 5 ses en sammanställning över vilka kostnaderna skulle vara om den mängd yngel som produceras vid Guttorp istället köptes in från Finland. Beräkningarna är baserade på 2015 års produktionssiffror och de priser som Åbolands fiskarförbund betalar för ynglen. Dessa priser inkluderar inte transport. Det är inte troligt att denna mängd yngel finns att tillgå eftersom ansvarig instans i Åboland har uttryckt ett bekymmer i att leverantörer upphör med sin verksamhet och att de har svårt att få tag på yngel för att tillgodose utplanteringarna. Det är även viktigt att beakta att inköp av yngel från Finland innebär införsel av annat genetiskt material.

Tabell 5: Kostnader för inköp av yngel från Åboland

Fiskart	Storlek	Antal	omräknade till försträckta (10:1)	€/st	€
Gädda	nykläckt	2 135 000	213 500	0,142	30 317,00
Sik	1-somrig > 15g	149 749		0,363	54 358,89
Sik	nykläckt	290 000	29 000	0,230	6 670,00
Havsöring	2-årig	60 620		1,550	93 961,00
Havsöring	2-Somrig	74 906		1,550	116 104,30
Havsöring	1-somrig	34 307		1,180	40 482,26
Havsöring	1-årig	29 748		1,180	35 102,64
					376 996,09 utan moms
					90 479,06 moms
					467 475,15 med moms

10.3.2. Privat aktör sköter verksamheten

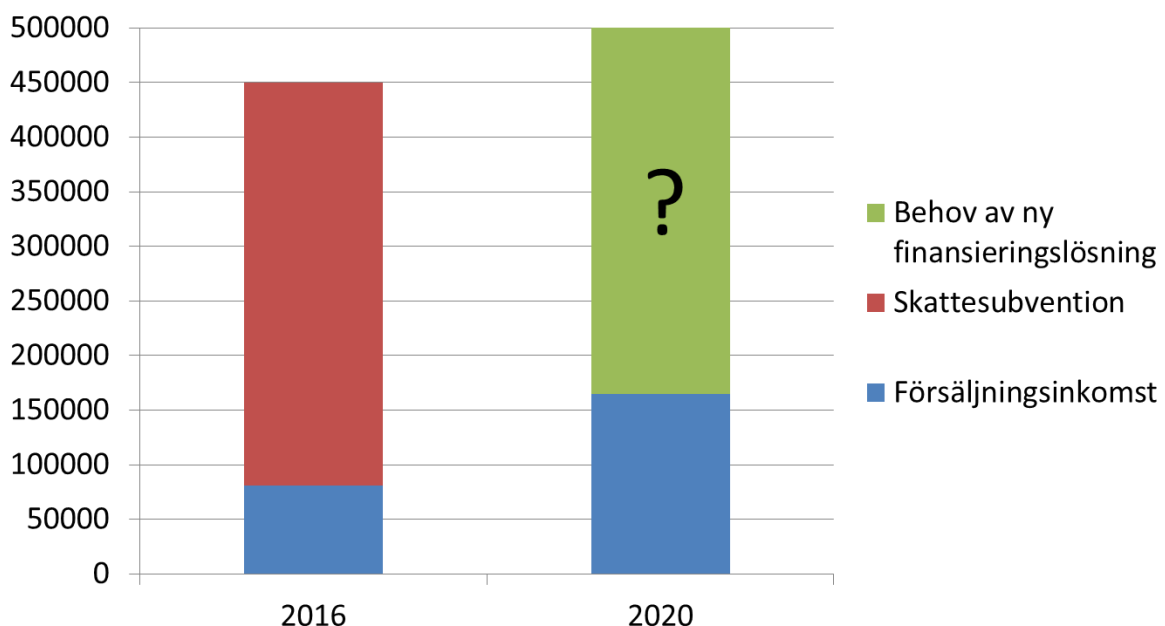
Om en privat aktör köper eller hyr anläggningen kommer det givetvis att ske utgående från kommersiella intressen. Att helt kommersialisera verksamheten och samtidigt bibehålla mängder yngel för utplantering är inte möjligt då det inte går att få ut ett sådant pris för utplanteringsfisken att verksamheten skulle bli lönsam. Det ligger i sakens natur att ingen aktör är beredd att satsa så mycket pengar på utplanteringar eftersom fisken i princip är allmän egendom i samma ögonblick som den släpps. En sådan kommersialisering av verksamheten är endast möjlig om entreprenören tillåts använda anläggningen efter eget önskemål och inga eller mycket begränsade krav på yngelproduktion ställs.

Ett visst intresse har uttryckts för anläggningen av privata aktörer. Arbetsgruppen har konstaterat att detta alternativ inte svarar mot det behov och den efterfrågan som finns på utplanteringsyngel. För att tillgodose både kommersiella intressent samt det efterfrågade behovet av utplanteringsyngel krävs en större anläggning än den nuvarande i Guttorp.

11. Hållbar finansiering av fiskevården

Arbetsgruppen har tittat på inkomstmöjligheterna fram till år 2020. Det kan konstateras att till år 2020 finns en möjlighet att öka inkomsterna från försäljningen av yngel till 165 000 euro (se figur 2). Denna inkomst fås genom försäljning av yngel till fiskelag, landskapets fastighetsverk samt sättfisk till kommersiella fiskodlingen.

Driftskostnaderna för Gutterorp är ca 450 000 euro per år (exklusive internhyra till fastighetsverket). Dessa kostnader har fram till och med 2016 finansierats genom försäljningsinkomster och skattesubvention. Till år 2020 kan försäljningsinkomsterna öka som nämnts ovan. Uppdraget är att hitta en finansieringslösning som ger 500 000 euro i inkomster. Således är det nödvändigt att finna en ny finansiering för ytterligare 335 000 euro. Detta illustreras i figur 2.

Figur 2: Finansieringsfördelningen för år 2016 samt behovet av ny finansiering för 2017

Utifrån de alternativ som har gått igenom konstateras att den lösning som ger den efterfrågade inkomsten och en långsiktigt hållbar finansiering av fiskevården är ett system med lagstadgad fiskevårdsavgift. Ett sådant system skulle innebära att de som nyttjar den gemensamma resurs som fisken utgör i högre utsträckning skulle bekosta fiskevården.

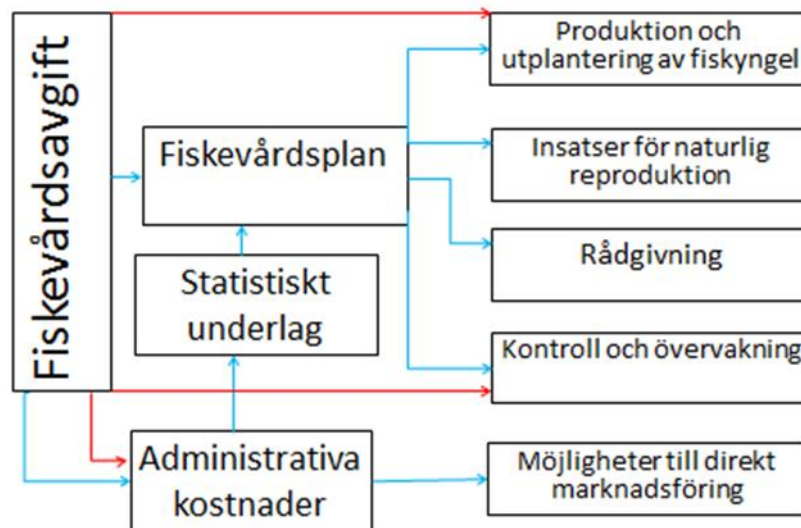
Ett system med lagstadgad fiskevårdsavgift skulle tillsammans med de alternativ som finns för att höja inkomsterna genom yngelförsäljning ge en inkomst på 577 000 euro år 2020 (kostnader för administration och kontroll bortdraget). I tabell 6 ses inkomstutvecklingen under perioden 2016-2020.

Tabell 6: Inkomstutveckling under perioden 2016-2020 som ett resultat av ökade försäljningsinkomster och inkomster från en fiskevårdsavgift.

År 2016 (År 0)	År 2017 (År 1)	År 2018 (År 2)	År 2019 (År 3)	År 2020 (År 4)
Inkomster från försäljning: 65 000 €	Inkomster från försäljning: 70 000 €	Inkomster från försäljning: 72 000 €	Inkomster från försäljning: 76 000 €	Inkomster från försäljning: 80 000 €
Försäljning av sättfisk kommersiell fiskodling: 16 000 €	Försäljning av sättfisk kommersiell fiskodling: 40 000 €	Försäljning av sättfisk kommersiell fiskodling: 40 000 €	Försäljning av sättfisk kommersiell fiskodling: 40 000 €	Försäljning av sättfisk kommersiell fiskodling: 40 000 €
	Försäljning till landskapets fastighetsverk: 35 000 €	Försäljning till landskapets fastighetsverk: 40 000 €	Försäljning till landskapets fastighetsverk: 43 000 €	Försäljning till landskapets fastighetsverk: 45 000 €
		Inkomst från fiskevårdsavgift : 267 000 €	Inkomst från fiskevårdsavgift : 346 000 €	Inkomst från fiskevårdsavgift : 412 000 €
81 000 euro	145 000 euro	419 000 euro	505 000 euro	577 000 euro

Denna modell ger med marginal den inkomstökning som efterfrågades i landskapets tilläggsbudget. På sikt ger denna modell således även en potential att möjliggöra ett intensifierat fiskevårdsarbete och även möta upp mot de önskemål som länge har påtalats beträffande bl a övervakning och kontroll samt insatser för restaurering av lek- och uppväxtområden.

En modell för fiskevårdsavgiftens användning illustreras i figur 3. Om ett system med fiskevårdsavgift tas i bruk kommer inkomsten i ett initialskede att behöva användas för yngelproduktion och -utplantering, kontroll och övervakning samt administration (de röda pilarna i figur 3). Den information som fås via den elektroniska plattform där avgiften betalas skulle ge ett ovärderligt statistiskt underlag beträffande kartläggning av de som nyttjar fiskresursen och vilket fisketryck detta föranleder inom olika områden. Denna information kan tillsammans med information om beståndstatus och kartering av lek- och uppväxtområden för fisk ligga till grund för en fiskevårdsplan för Åland. Genom fiskevårdsplanen kan olika fiskevårdsinsatser riktas efter behov och efterfrågan, vare sig det gäller utplantering, insatser för naturlig reproduktion, rådgivning gentemot fiskelag samt kontroll och övervakning (de blåa pilarna i figur 3 visar fiskevårdsavgiftens användning efter utarbetandet av en fiskevårdsplan).

Figur 3: Fiskevårdsavgiftens användning. De röda pilarna visar vad avgiften måste användas till initialt, medan de blåa pilarna visar vad som möjliggörs på sikt.

Beträffande turismen så skulle detta system ge positiva effekter i form av tillgång till detaljerad, digital uppföljning och statistik, vilket i sin tur skulle bidra till kännedom om vilket fisketryck dessa besökares fiske ger upphov till, möjliggöra kartläggning och uppföljning av ålandsbesökare med intresse för att fiska, ge en tillgänglighet dygnet runt samt underlätta försäljning och paketering av fiskeupplevelser till Åland. Det digitala underlaget skulle ge nya möjligheter för en högkvalitativ utveckling av fisketurismen.

12. Slutsatser

Produktionen av yngel vid Guttorp är planerad för att motsvara fiskelagens efterfrågan samt utgående från det faktum att utplanteringar bör vara tillräckliga och kontinuerliga för att ge effekt. Det kan konstateras att det förekommer många olika åsikter om hur verksamheten vid Guttorp bedrivs. Verksamhetens vara eller icke vara har under de senaste åtta åren varit ifrågasatt. Sådana osäkra verksamhetsförutsättningar gynnar inte utveckling. Trots att uppdraget i budgeten specifikt rör verksamheten vid Guttorp är det nödvändigt att betrakta frågan som en del av det helhetsmässiga fiskevårdsarbete som behövs och således lägga upp en plan för en hållbar finansiering av fiskevården i sin helhet. Om en långsiktigt stabil finansieringslösning fås kan verksamheten utvecklas till att bli det centrum för fiskevård som efterfrågas av de åländska intressenterna.

Arbetsgruppens slutsatser kan sammanfattas enligt följande:

1. Utan fortsatta kontinuerliga yngelutplanteringar minskar man medvetet de närings- och inkomstmässiga utvecklingsmöjligheterna av yrkesfisket och fisketurismen.
2. Utplanteringsverksamheten i landskapet behövs och fyller ett viktigt syfte.

3. Inkomsterna från försäljningen av yngel kan ökas något men otillräckligt för att finansiera verksamheten som helhet.
4. En frivillig avgift kräver mycket av frivilliga aktörer, ger ej ge samma kontrollmöjligheter och blir inkomstmässigt mer oförutsägbar.
5. Ett avgiftsalternativ där endast turisterna betalar ses inte av turismnäringsen som ett realistiskt alternativ.
6. För att nå den efterfrågade inkomsten (500 000 euro) och långsiktigt trygga en hållbar fiskevård krävs ett avgiftssystem där de som nyttjar fiskresursen bekostar vården. En lagstadgad avgift som omfattar alla som fiskar, skulle på Åland i likhet med flera av länderna i vår närregion, vara ett alternativ för att trygga en hållbar fiskevård.